

OKO »BRANISLAVA« I NJEGOVA UREDNIKA

A. Lj. Lisac

Poslije zabrane ilirskog imena početkom 1843, ilirci se, naročito oni iz karlovačke skupine, odlučše oduprijeti nesnosnoj cenzuri novog cenzora Josefa Macsika (Mátsika), koji je zamijenio ilirskom pokretu sklonog Stjepana Moyseša.¹ Prvom, neobično uspješnom udarcu iz oktobra 1844, koji je zadala anonimna brošura: »Šta naméravaju Iliri?« iz pera Bogoslava Šuleka, financirana potajno od »Sbora duhovne mladeži zagrebske«,² a štampana u Beogradu, slijedila je nova akcija, koja je punih trinaest tjedana držala državne vlasti u napetosti. Taj put pojavila se nova brošura pod imenom »Branislav«, financirana od Ambroza Vranyczanyja, a štampana opet u Beogradu, koja je raspačavana u nastavcima po četiri strane (arak), pa se stoga obično naziva »časopisom«. ³ Svojim sadržajem je svakako nastavak prijašnje,⁴ a napisao ju je gotovo u cijelosti također Bogoslav Šulek.⁵ Programski se svodi na njegov zaključni članak »Šta naméravaju Magjari glede Slavjanah?«

Pojava »Branislava« ima nesumnjivo vrlo veliko značenje za Ilirski pokret, te je o tome dosta pisano i »danas smo točno upućeni u njegovo postojanje i izlaženje«. ⁶ Međutim, Ljubomir Durković-Jakšić postavio je nekoliko smionih tvrdnji u vezi s »Branislavom« u uvodu svoje knjige: »Srbijanska štampa o Njegošu i Crnoj Gori«:⁷

»Branislav je prvi naš list koji je izlazio u Beogradu latinicom. Računa se da je izlazio 1844 i 1845. Ima označene stranice, ali nema oznake brojeva. Po jednom primjerku se vidi da je imao bar 55 strana. To je bio organ panslavističkog društva, osnovanog u Beogradu 1844, koje je radilo na buđenju jugoslovenskog nacionalnog

¹ [A. Lukšjić, Stefan Moyses. Biographische Skizze. Slavische Blätter I, Wien 1865, str. 632—635.

² V. Homotarić, Sbor duhovne mladeži zagrebske. Povjestno-književna crtica. Hrvatski dom, zabavnik hrvatske omladine za godinu 1880, IV, Zagreb 1880, str. 241.

³ Suvremenici upotrebljavaju nazive »iztisak« (Šulekovo pismo Kušlanu 5. I. 1845; v. bilj. 34). »Flugschrift« — letak (izvještaj austrijskog konzula u Beogradu od 26. I. 1845; v. bilj. 12), »gazette« — letak (J. Neustaedter, Le ban Jellačić et les événements en Croatie depuis l'an 1848, I², Zagreb 1940, str. 210).

⁴ Već Šulekov suvremenik Josip Torbar veli: »U prvom spisu bješe razložen kao program narodne hrvatske stranke i njezine politike; u drugom iznašane su na vidjelo namjere protunarodne, magjaronske stranke, te su čini oštrom kritikom razčinjani« (Vienac zabavi i pouci XVI, Zagreb 1884, str. 270). Vidi također nepotpisani nekrolog Šuleku, Narodne novine LXI, br. 277, Zagreb 2. XII, 1895.

⁵ Osim Kukuljevićevih govora (str. 17—21), prijevoda iz Augsburskih novina (str. 26—27) i Bogovićeve pjesme (str. 36). Usp. također Bogoslav Šulek. Izabrani članci. Zagreb 1952, str. 35.

⁶ F. Šišić, Hrvatska povijest III, Zagreb 1913, str. 369.

⁷ Lj. Durković-Jakšić, Srbijanska štampa o Njegošu i Crnoj Gori (1833—1851), Grada SAN 3, Beograd 1951, str. 7.

duha u cilju oslobođenja i ujedinjenja Jugoslovena od Jadranskog do Crnog Mora, i to u jednu federativnu državu, Jugoslaviju, u kojoj bi bile tri jedinice: bugarska, srpska i hrvatska. Glavni urednik ovog lista bio je Pavle Čavlović, književnik, publicista i istaknuti nacionalni radnik od 1843, koji je rođen 1821 u Volavljju, srez jastrebarski, a umro u Zagrebu 1877.« I dalje u napomeni: »O ovom listu biće posebno i opširnije govora u radu o istom pitanju, a naročito u radu o Čavloviću koji spremam za štampu. Tamo će se navesti i literatura koja će se upotrebiti pri obradi ovoga problema. Iz toga će se videti šta je do sada pisano i kolika je vrednost toga. U dosadašnjoj literaturi tvrđeno je da je Bogoslav Šulek bio urednik *Branislava*. Na osnovu arhivske građe, koju posedujem, a koja je bila do sada nepoznata, opravdaću svoje tvrđenje da je Pavle Čavlović bio glavni urednik toga lista.«

1) Ponajprije treba konstatirati, da je »Branislav« potpuno hrvatski, što- više, izrazito zagrebački list — ukoliko ga se uopće može smatrati listom, jer mu nedostaju bitni elementi časopisa (naslov svake periodičke jedinice, godište, broj, mjesto, urednik), te je prije brošura izdavana u nastavcima — a nikako beogradski,⁸ jer sadržajem i svojom polemikom tretira isključivo politička pitanja Hrvatske i Zagreba ili Slavena u Habsburškoj monarhiji, dakako, iz širega slavenskog i jugoslavenskog vidika. Mjesto štampanja dokazuje ovdje samo bratsku suradnju između Zagreba i Beograda, odnosno tehničko izvršenje štampanja gotovog materijala, napisanog i dopremljenog iz Zagreba, koje nije moglo biti ondje izvršeno zbog oštre cenzure. Upravo ta okolnost, da Hrvati moraju svoje stvari štampati izvan državnih granica, osnovna je misao i izvještaja F. Miklošiča, tadašnjega bečkog cenzora za slavenske, novogrčke i rumunjske spise,⁹ koji je on podnio ministru policije grafu Sedlnitzkom, o »Branislavu«.¹⁰

2) Vrijeme izlaženja »Branislava« može se sa sigurnošću utvrditi na temelju Šulekova pisma Dragojlu Kušlanu od 5. januara 1845 (v. dalje), u kojemu izričito stoji, da je do toga dana izašlo »10 iztisakah«. Kako je toga dana bila nedjelja, znači da su prve četiri stranice (1. arak) »Branislava« doštampane početkom novembra (vjerojatno već 3. XI.) 1844, a posljednje četiri (13. arak) 25. I. 1845, što je u skladu s izvještajem austrijskog konzula u Beogradu od 26. I. 1845 Metternichu,¹¹ a podudara se i s pišmom Franje Kulmera Gaju iz Beča od 15. I. 1845, u kojemu se zahtijeva bezuvjetna obustava »Branislava«.¹² Potvrđuje to i Štefan Kočevar u svom nedatiranom pismu Vrazu iz januara 1845, gdje piše: »Od Branislava imam 9 listov.«¹³ Ne isključujem

⁸ »Beogradskim Branislavom« naziva ga i V. Novak, Antologija jugoslovenske misli i narodnog jedinstva (1390—1930), Beograd 1930, str. 112.

⁹ Postao cenzorom nakon Kopitarove smrti 11. augusta 1844 (R. Kolarič, Franc Miklošič. Čas XXI, Ljubljana 1926 7, str. 4—5).

¹⁰ Šišić, o. c. III, str. 374—375.

¹¹ P. Popović. O beogradskom listu »Branislav« 1844—1845. PKJIF XV. Beograd 1935, str. 113—116. U tom se izvještaju konzul poziva na svoj izvještaj od 20. XI. 1844. koji je vjerojatno uslijedio na upit Metternichove kancelarije, dakle, nakon što se već prošlo o »Branislavu« po Hrvatskoj i u Beču. a za to je zacijelo bilo potrebno 10—14 dana od izlaska prvih primjeraka iz štamparije. Konzul obećaje, da će nastojati oko zabrane »Branislava«. U drugom izvještaju od 5. II. 1845 (Popović, ibid.) »Branislav« se još spominje, ali odatle ne slijedi da se štampaju novi nastavci (brojevi), jer je zabrana na austrijsku intervenciju zacijelo odmah uslijedila, dakle neposredno nakon izvještaja od 26. I. 1845.

¹² Građa za povijest književnosti hrvatske VI, Zagreb 1909, str. 111—113.

¹³ Sveučilišna knjižnica u Zagrebu R-3981 18.

ipak mogućnost, da su pojedini arci (»brojevi«) preštampani i po više puta, pa i kasnije.¹⁴

3) Durković-Jakšić tvrdi o »Branislavu«: »Po jednom primerku se vidi da je imao bar 55 strana«, a u to je teško povjerovati. Nije nam poznat niti jedan primjerak s više od 52 strane,¹⁵ a nehotice se nameće pitanje: zašto baš 55 strana, jer bi u tom slučaju 56. strana bila potpuno prazna, što nije vjerovatno. Osim toga, »Branislav« na svoje 52 strane čini sadržajno i tehnički jednu završenu cjelinu. Prema Šulekovu svjedočanstvu izašlo je svega 13 brojeva (52 strane),¹⁶ suvremenik Mirko Bogović tvrdi, da je »Branislav« izašao »samo u 13 brojevah«,¹⁷ a drugi suvremenik Ivan Kukuljević-Sakcinski navodi također 52 strane.¹⁸ Durković-Jakšić se u gornjoj tvrdnji po svoj prilici poveo za D. Stranjakovićem, koji je prema pismu Matije Bana iz Beograda 23. juna 1845 Pavlu Čavloviću u Kragujevac zaključio, da je »Branislav« izlazio još i juna 1845.¹⁹ Treba imati na umu, da je akcija, koju su ilirci bili poduzeli protiv Macsikove cenzure, nakon Kulmerova sporazuma s Gajem i narodnom strankom²⁰ bila Macsikovim odstranjenjem s cenzorskog mjesta, znatnim ublaženjem cenzure i dopuštanjem upotrebe ilirskog imena u književnosti²¹ uspješno dovršena, te prema tome nije bilo potrebno i dalje financirati jedan tako skup pothvat izvan državnih granica. A i poteškoće oko prenošenja rukopisa i kriumčarenja štampanih primjeraka preko granice bile su iz dana u dan sve veće, jer su austrijske vojne i civilne vlasti, upozorene na oštar ton »Branislava« i drsku smjelost glavnog raznošača grofa Alberta Nugenta, pooštrile pasku na graničnim prijelazima²² i poduzele odgovarajuće korake u Beogradu, da se štampanje »Branislava« zabrani.²³

¹⁴ Izvještaj beogradskog austrijskog konzula od 5. II. 1845. PKJIF XV, Beograd 1935, str. 113—116; Šulekovo pismo Kušlanu od 3/15. II. 1845. (v. dalje).

¹⁵ Sveučilišna knjižnica u Zagrebu 86100; Arhiv grada Zagreba R-131.

¹⁶ »Branislav — vyšlo vsego 13 listov' (52 stranicy). Po slovam' samogo Šuleka, ètot' žurnal'... (P. Kulakovskij, Illirizm'. Izslédovanie po istorii horvatskoj literatury perioda vozroždenija, Varšava 1894, str. 038).

¹⁷ M. Bogović, Kratki pregled naše književnosti. Od g. 1835 do najnovije doba. Kolo. Članci za literaturu, umétnost i narodni život IX, Zagreb 1853, str. 51.

¹⁸ I. Kukuljević-Sakcinski, Bibliografija hrvatska I, Zagreb 1860, str. 26, br. 260.

¹⁹ Na temelju Banovih riječi: »... Novine za Trojednicu ovde se redovno pečataju i tamo šalju. Austrijanci ne mogu nikako da znadu kanal kojim ih tamo otpravljamo, i to ih vrlo ljuti«, Stranjaković kaže: »Ovo se verovatno odnosi na list »Branislav«, jer nam nije poznato da su u to vreme u Beogradu izlazile kakve druge novine, koje bi bile rasturane među Slovene u Austriji.« D. Stranjaković, Srbija, privlačno središte Jugoslovena 1844—1848, Srpski književni glasnik, NS LXI, Beograd 1940, str. 13.

²⁰ Kulmerovo pismo Gaju 15. I. 1845 (bilj. 12).

²¹ Kraljevim ručnim pismima od 3. i 11. januara 1845.

²² Državni arhiv Zagreb (Praes. Register Semliner Militär—Commando 1843—1847, pod Nugent Albert 1843—1845); J. Neustaedter, Le ban Jellačić et les événements en Croatie depuis l'an 1848, I/2, Zagreb 1940, str. 210—211; Đ. Surmin, Nekoliko beležaka o književnim poslovima našim obzirom na cenzuru, I, Oko »Branislava«, PKJIF XVI, Beograd 1936, str. 99—100; I. Ulčnik, Ivan Havliček, revija Zagreb IX, Zagreb 1941, str. 88—96; F. Hauptmann, Korespondencija grofa Alberta Nugenta iz god. 1848, Arhivist I'3, Beograd 1951, str. 23.

²³ To, uostalom, izričito obećaje austrijski konzul u Beogradu u izvještaju Metternichu 26. I. 1845 (bilj. 11).

4) Daljnja tvrdnja, da je »Branislav« bio »organ panslavističkog društva, osnovanog u Beogradu 1844«, ne može se također prihvatiti. Ilirski pokret i njegovi nosioci, već više od jednog decenija, zanosili su se i idejom jugoslavenskoga kulturnog ujedinjenja, što dovoljno posvjedočuje tekst Gajeva »Proglasa« potkraj 1835.²⁴ Doba najoštrijeg pritiska austro-mađarskih vlastodržaca nužno je proširilo borbu stranke i preko državnih granica i ona je svoj organ, ilirski organ »Branislav«, štampala u najbližem bratskom slavenskom centru, u Beogradu, te je u tom svom organu razvila i konkretan program nacionalno-političke samostalnosti i kulturno-ekonomskog uzdizanja zefnlje.²⁵

Nakon ugušenja katanske bune, u septembru 1844, počeli su ustavobranitelji obraćati pomalo pažnju i na jugoslavenske krajeve izvan Srbije, pa je Ilija Garašanin pod utjecajem poljskih emigranata, naročito Franje Zacha, sastavio prema programu kneza Adama Czartoryskog svoje »Načertanije« kao nacionalni i državni program kneževine Srbije.²⁶ Baš u to doba, početkom septembra 1844, preselio se u Beograd i dubrovčanin Matija Ban,²⁷ a pod kncac oktobra došao je onamo i Pavao Čavlović iz Zagreba.²⁸ Ovdje treba napomenuti, da je Šulekova prva brošura: »Šta namjeravaju Iliri?« bila u oktobru upravo doštampana i da je »Branislav« u oktobru morao biti već u štampariji u radu, jer se u protivnom ne bi mogao pojaviti već početkom novembra. Tajno panslavističko društvo, kojemu bi »Branislav« imao biti organ, nije još u to vrijeme ni postojalo, jer njegovo osnivanje pada tek u mjesec decembar 1844, kako se jasno vidi iz Banova pisma Aleksandru Banoviću u Valjevo od 10. decembra 1844.²⁹ Tada je to društvo brojilo tek prvih osam članova,³⁰ a Ban javlja u istom pismu Banoviću, da je svoju pomoć obrekao društvu i Garašanin. Sve to dokazuje, da tome društvu nije tada mogao biti »Branislav« organ, već su samo pojedinci, koji su prišli društvu, mogli biti angažirani oko tehničkih poslova u vezi sa štampanjem i otpremanjem »Branislava«. To se napose odnosi na Čavlovića, što je beogradskom austrijskom konzulatu, uostalom, bilo dobro poznato.³¹

5) Napokon, Durković-Jakšić izričito tvrdi, da je »Branislavu« bio »glavni urednik Pavle Čavlović«, te u napomeni direktno poriče uredničku ulogu Šuleku, obećavajući za to dokaz kasnije. Prije svega treba stvari postaviti na svoje mjesto. U svakoj redakciji postoje dvije vrste uredničkog posla: jedna stvarnog (glavnog) urednika, koji redigira tekstove, određuje njihov redoslijed

²⁴ Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska I, br. 48, Zagreb 5. XII. 1835 i Novine Horvatske, Slavonske i Dalmatinske I, br. 104, Zagreb 29. XII. 1835.

²⁵ [J.] T[orbar], Dr. Bogoslav Šulek, Vienac zabavi i pouci XVI, Zagreb 1884, str. 268—271, 286—288.

²⁶ D. Stranjaković, Srbija Pijemont južnih Slovena 1842—1853, Beograd 1932, str. 8.

²⁷ Njegovo prvo pismo bratu iz Beograda datirano je 5. septembra 1844.

²⁸ Čavlovićeva putnica je vidirana 20. oktobra 1844 (prema izvještaju austrijskog konzula u Beogradu od 26. I. 1845).

²⁹ Ban piše: »Valja raširiti zrenik narodnih misli i Srbiju napraviti kolovodom Južnih Slavena. Nas nekoliko patriota na to smo se ovde zakleli i jamačno nećemo zakletvu pogaziti.« D. Stranjaković, Srbija... (bilj. 19), str. 511.

³⁰ Matija Ban, Franjo Zach, Janko Šafařík, Stevan Herkalović, Pavao Čavlović, Tomo Kovačević, Miloš Popović i Milan Davidović (Stranjaković, ibid., str. 510—511).

³¹ Prema izvještaju od 26. I. 1845 (bilj. 11).

i daje oblik budućem časopisu ili knjizi, a druga tehničke redakcije, koja se brine oko samog štampanja i zatim, nakon doštampavanja, oko ekspedicije. No najvažniji je ipak izdavač, to jest onaj, koji posao štampanja financira, jer on povjerava uredništvo osobi svoga povjerenja, licu koje će svojim imenom, vještinom i sposobnostima jamčiti za uspjeh poduzetog posla. U ovom slučaju je izdavač Narodna stranka odnosno grupa na čelu s Ambrozom Vranyczanyjem, koji je taj pothvat financirao. Razumije se, da je tako odgovorna zadaća uređivanja jedne ilegalne publikacije, koja uz to treba da bude programatska, polemička i vrlo oštra,³² povjerena čovjeku, koji je već dokazao svojim samostalnim književnim i novinarskim radom, da je dorastao takvom zadatku. a to je bio Bogoslav Šulek, čovjek vrlo obrazovan i vješt novinarskom i uredničkom poslu, a uz to također pisac važne ilegalne brošure. Čavlović, naprotiv, bio je još prilično mlad, nedoučen, bez zvanja i stalnog zanimanja, književni početnik, koji je napisao tek jednu ili dvije prigodne pjesme. No kako je bio okretan i volio putovati, a mladenačkim žarom bio odan Ilirskom pokretu, povjeren mu je tehnički posao oko štampanja »Branislava« u Beogradu, jer Šulek nije ondje mogao, a ni smio stalno biti, premda je u nekoliko navrata 1844 i 1845 odlazio u Beograd. A ako još pregledamo sadržaj »Branislava«, morat ćemo konstatirati, da je gotovo sav potekao iz pera Šulekova³³ i da u njemu nema ništa beogradskoga. A zar bi to bilo moguće, da je »Branislav« bio redigiran od Čavlovića — dakle u Beogradu — i bio uz to »organ panslaviističkog društva«?

Međutim, da se poslužimo u obranu Šulekova uredništva suvremenom arhivskom građom i svjedočanstvima njegovih suvremenika.

Postoje dva Šulekova pisma upućena iz »Brankova«, to jest Beograda (poštanski žig Zemuna) Škenderu Zablatkom (Dragojlu Kušlanu) u Karlovac. Jedno je datirano 5. januara 1845, a drugo 3 15. februara 1845.³⁴ Oba pisma pisana su ponešto konspirativno, s isticanjem nepoznavanja potpisnika s adresatom, te pseudonimima mjesta, naslovnika i potpisnika, kako bi se zameo trag u slučaju da dopadnu u ruke austrijskih vlasti. Svrnjivanje rukopisa potvrđuje Šulekovo autorstvo, a iz sadržaja doznajemo neke zanimljive pojedinosti u vezi s »Branislavom« i njegovim štampanjem, te također dokaz Šulekova uredništva.

Evo teksta tih pisama:

U Brankovu 5. Siečnja 1845.

Predragi Priatelju!

Od mene Vam pozdrav, a od Boga zdravlje!

Razumio sam, da tamo kod Vas žele imati neki Priatelji 500 komadah Branislava, to Vas ja kao neznanu Priatelja učtivo molim, izvolite im javiti u ime moje, da će od sada dobivati svaki put po 500 komadah uredno od onih, koji će u buduće izlaziti.

³² Ignjat Alojzije Brlić u pismu sinu Torkvatu iz Broda 1. januara 1845 kaže: »Branislava sam jedan list štio, — oštro i pravedno piše, kao što to Englezi i francuski novinari čine, u ostalom nama je svima neobičan taj stil...« (I. A. Brlić, Pisma sinu Andriji Torkvatu 1836—1855, I, Zagreb 1942, str. 81.)

³³ V. bilj. 5.

³⁴ U Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Kušlanova korespondencija (R-5867, prije R-5533).

Svaki 500 komadah stajat će 10'6 sr. t. j. 5 fl. sr. pečatnja, a 5 f. sr. transport. Ovaj je malo skup; ali šta ćete, kad je s najvećom opasnošću života skopčan. Vazduhoplovi su još kod nas riedki, a vetrovi opasni, putovi daleki. — Dobit će i pàrve sve prepečatane po 12 f. sr. od 500 komadah sa transportom. Neka mi dakle samo šilju što prije novce, i to za pàrvih 10 iztisakah, koji su do sad izašli za prepečatanje 120 f. sr. a za druge po gori naznačenoj cèni, koliko bude. Novci neka se šilju na onoga, kom je ova želja izražena, preko onoga koi bi po izraženoj želji zato dobar bio. — Neka se u pismu s novci ništa nenaznači, u ko ime novci idu, najbolje bi bilo zamènu (Wechsel) poslati. U ostalom preporučam se, i umoljavam sve dobre Priatelje za priloge t. j. članke za Branislava, bili oni kako Vam drago slobodno napisani, samo neka su svàrsi shodni, ja ću ih rado primati i spisatelju veoma obvezan biti. Molim izručite moj iskreni pozdrav svim pravim Priateljem i Priateljicam našeg roda, a Vi uzmite pozdrav i topli cèlov od

nepoznata i Vama iskreno privàržena Priatelja

Branka Branislavića

Knjige, koje želite imati, sve ćete svojim putem dobiti.

A Monsieur

Škender Zablatiski a Carlstadt. Postrestante.

(žig: Semlin 6. Jan.)

U Brankovu 3/15 Veljače 1845.

Božja Vam pomoć!

Sa žalostju Vam javiti hitim, da se je Vaš zemljak Profesor na liceumu Kneževine Srbske u Biogradu Sima Prica prekjuče t. j. 1/13. o. m. iz ovog u drugi život prestavio. Danas će biti pokopan. U ostalom ništa novoga. Za novce razumèsmo, nu neznamo, kako, hoće li se svi za one knjige obratiti, ili za b. koi su do sad za Vas pečatani. Od broja onoga kako je javljeno, svaki put se po 500 komada za Vas pečata. Prepečatati nije se ništa davalo, pošto nije se ništa odgovorilo. Rado bi znati ima li ko tamo u Vas operat Regnicolarne Deputacie, da ga što prije pošle na Dra Š. — želio bi i kakovih priloga za b., ako ko u Vas ima, neka šilje. Pozdravite: ostajte zdravi i živi do viđenja!

Vaš neznani Branko

A monsieur

Škender Zablatiski a Carlstadt in Croatien. Postrestante.

(žig: Semlin 17. Feb.)

Šulek je 1874 vlastoručno sastavio popis svojih štampanih radova pod naslovom »Plodovi moga pera«,⁸⁵ koji ima 52 numerirane stavke. Pod 4. upisao je: »Šta namjeravaju Iliri? u Beogradu 1844.«, a pod 5. »Branislav. U Biogradu 1845.« To nepobitno dokazuje, da je Šulek bio »Branislavu« ne samo urednik, nego i autor.

Izvjestaj beogradskog austrijskog konzula od 26. I. 1845 kaže: »Die Artikel werden grösstentheils von einem gewissen Schulik (Schulak), der sich in Verbindung mit dem Redakteur der Agramer Zeitung Gay dort befindet, verfasst; von Agram kommen sie in Briefen...« Šulek dakle piše članke i šalje iz Zagreba rukopise. O Čavloviću pak kaže izvještaj: »... ein Agramer Theolog

⁸⁵ Original u Šulekovoju ostavštini u Institutu za jezik i književnost JAZU u Zagrebu.

Namens Czawlovich ... als Handelsmann (was er gar nicht ist) versehen wird und sich ausschliessend mit der Redaktion dieser Schrift und anderen panslawistischen und illyrischen National-Umtrieben befasst wožu er von seinen Committenten in Croatien eigends hieher gesendet worden ist.« Iz toga slijedi, da je Čavlović bio poslan »von seinen Committenten in Croatien« da obavlja poslove oko redakcije, to jest, da se brine za rukopisni materijal, poslan iz Zagreba, kako bi se štampao.³⁶

Svjedočanstvo iz prve ruke pružaju nam svakako i Šulekovi suvremenici, koji ga još za njegova života izrijeком nazivaju urednikom i piscem »Branislava«. Tako 1860 Antun Mažuranić, Matija Mesić i Adolfo Veber,³⁷ 1861 Zdravko Niemčić,³⁸ 1876 Constant von Wurzbach,³⁹ 1884 i ponovo 1897 Josip Torbar,⁴⁰ te naročito Platon Kulakovskij, koji se — kako je već rečeno — izričito poziva na Šulekovo svjedočanstvo za svoje navode o »Branislavu«.

A zar bi se mogao skromni i povučeni Šulek kititi tuđim perjem i još k tome za života tolikih suvremenika, saradnika i očevidaca, pa čak i za života samog Čavlovića (umro 1877)? Niti jedan autor kroz punih stotinu godina nije pokušao osporiti Šuleku, da je bio glavni urednik »Branislava«, i ustvrditi, da je to bio Čavlović — jer je bilo općenito poznato, da je Šulek uređivao i većim dijelom sam pisao »Branislav«, a da mu je Čavlović pomagao u tehničkim poslovima redakcije kod samog štampanja u Beogradu.

³⁶ V. bilj. 11.

³⁷ Iiirska čitanka za gornje gimnazije. Knjiga druga sadržavajuća izglede iz novije literature, Beč 1860, str. 254.

³⁸ Naše gore list I, br. 19, Zagreb 5. VII. 1861, str. 153; isto i Gj. Stj. Deželić, Dragušica. Spisi Zdravka Niemčića, Zagreb 1865, str. 209.

³⁹ C. v. Wurzbach, Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich... XXXII, Wien 1876, str. 145.

⁴⁰ Vienac zabavi i pouci XVI, Zagreb 1884, str. 270; Ljetopis JAZU za godinu 1896, Zagreb 1897, str. 113—115.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XI—XII.

1958—1959.

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB

Štampanje završeno početkom mjeseca jula 1960.